

MEMORIJALNA ZBIRKA MARTE I VILIMA SVEČNJAKA

ĐURO VANDURA

Sjećanje nije primarna muzejsko-galerijska

kategorija,

ali ipak...

često se

riječ i

pojam

sjećanje veže

uz muzej ili

galeriju, od

posjetitelja

koji se sje-

ćaju bora-

vka na izlo-

žbama do

dobrotvora

koji su

svojim

djelom i

poklonima

uvećali

vrijednosti

čuvara i

pokazatelja

civilizacijskog

blaga, pa

tako ušli u

kolektivno

pamćenje. Muzeji-galerije ili galerije-muzeji

nezamislivi su bez institucije donacije ili

donatora, bez ljudi koji ustupaju svoja

dobra ustanovama i time zakoraču na

poljane vječnog trajanja. Donator je čovjek koji je u muzeju ili galeriji ostvario dugovječno sjećanje i pamćenje, koji je dobio barem jednu malu bitku s vremenom i prolaznošću.

Iz perspektive artefakata ili muzealija prepoznamo dva tipa modernog donatorstva. Jedan je kolekcionar, skupljač

t u d i h

umotvorina,

a drugi je

tip umjetnik

sam koji

svoje djelo

ili svoj opus

ustupa

stručnoj

instituciji.

Osnovna i

bitna razlika

tih dvaju

donatorskih

principa je

zrcaljenje

osobnosti

kroz cjelinu

poklonjene

z b i r k e .

Kolekcionarova

individualnost

implicitno je

sadržana u

cjelini zbirke

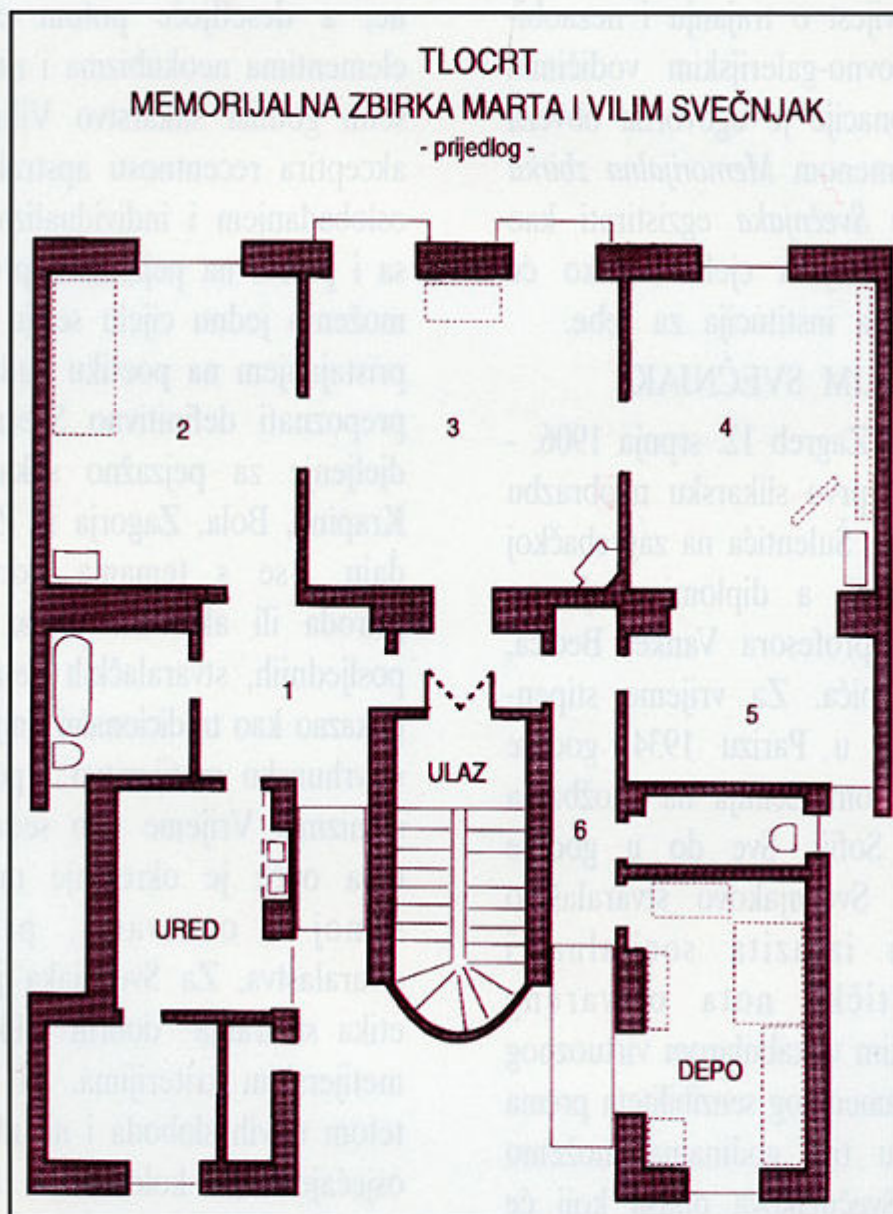
po kvaliteti

materijala, ukusu, vremenu i prostoru

porijekla, a umjetnikova je osobnost u

prvom planu, kao prvi, osnovni i jedini

zajednički nazivnik svih artefakata.

Kolekcionarske donacije su u temeljima većine muzejskih institucija na svijetu, a ovdje je riječ o autorskoj zbirci, o donaciji slikara Vilima Svečnjaka gradu Zagrebu. Poklanjajući veći dio svog opusa gradu u kojem je desetljećima stvarao i s kojim je dijelio sve bure i sva općedruštvena i kulturna dobra, Svečnjak je iskazao maksimalni altruizam, čudo toliko godišnjeg čuvanja ali i svijest o trajanju i nezaobilaznosti u likovno-galerijskim vodičima. Specifičnost donacije je ugovorna obveza kako će pod imenom *Memorijalna zbirka Marte i Vilima Svečnjaka* egzistirati kao izdvojena, samostojeća cjelina, kako će postati svojevrsna institucija za sebe.

DONATOR VILIM SVEČNJAK

Vilim Svečnjak (Zagreb 12. srpnja 1906. - 3. lipnja 1993.) prvu slikarsku naobrazbu dobiva od Zlatka Šulentića na zagrebačkoj Realnoj gimnaziji, a diplomirao je na Akademiji kod profesora Vanke, Becića, Krizmana i Babića. Za vrijeme stipendijskog boravka u Parizu 1934. godine sudjeluje s grupom Zemlja na izložbama u Zagrebu i Sofiji. Sve do u godine svjetskog rata Svečnjakovo stvaralaštvo karakterizira izrazita socijalna i društvenokritička nota ostvarena ekspresionističkim vokabularom virtuoznog crteža i temperamentnog senzibiliteta prema bojama. Već u tim godinama možemo definirati bit Svečnjakova opusa koji će se razvijati kroz vrijeme u preplitanju, ulančavanju zasebnih, cjelovitih ciklusa. Početkom tridesetih godina to je ciklus iz Mitrovice, kasnije iz Braile, pa slijede Balade Petrice Kerempuha, a početkom

četrdesetih godina, s angažiranim ekspresionizmom preklapa se intimizam bonarovskog kolorizma. Kraj rata dočekaao je u Rijeci, gdje će 1949. godine osnovati današnju Modernu galeriju, a od 1951. godine živi u Zagrebu. Opću, poslijeratnu, likovnu nedoumicu *Vilim Svečnjak* riješio je vraćanjem ekspresionističkim korijenima u makedonskom ciklusu 1948. godine, a desetljeće potom eksperimentira elementima neokubizma i ruoizma. Šesdesetih godina slikarstvo Vilima Svečnjaka akceptira recentnosti apstrakcije, posebno oslobađanjem i individualizacijom rukopisa i palete na pejzažnim prospektima. Tu možemo jednu cijelu seriju slika označiti pristajanjem na poetiku nadrealizma, ali i prepoznati definitivno Svečnjakovo opredjeljenje za pejzažno slikarstvo. Ciklusi Krapine, Bola, Zagorja ili Zagreba prekidaju se s temama portreta, mrtvih priroda ili aktovima. Kroz tih nekoliko posljednjih, stvaralačkih ljeta Svečnjak se pokazao kao tradicionalni umjetnik s vjerom u vrhunsko metijerstvo i poetiku ekspresionizma. Vrijeme oko sedamdesetih godina opće je okretanje umjetnosti sebi samoj i osnovama, primarnostima stvaralaštva. Za Svečnjaka je to bila poetika stvaranja "dobrih" slika, po starim, metijerskim kriterijima, ali i sa senzibilitetom novih sloboda i nikada neugašenim osjećajem za kolorističko bogatstvo ekspresije čistih boja i zavidnih skladova.

Vilim je Svečnjak bio slikar u tradicionalnom smislu i s punim značenjem te riječi i tog zanimanja. Ostavio je iza sebe ogroman opus slika, crteža, grafika, kera-

mike i primijenjenih nacarta. Čabru, gradu svog djetinjstva, poklonio je zbirku tridesetak slika.¹ U Strossmayerovoj galeriji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti nalazi se njegova donacija od pedeset slika.² U proljeće godine 1990. realizirana

hrvatske, socijalno angažirane umjetnosti. Drugi dio donacije gradu Zagrebu jest cjelina naslovljena *Memorijalna zbirka Marte i Vilima Svečnjaka*. Namjera je te zbirke sačuvati u slikarovu stanu u Martićevoj ulici broj 41, ambijent i većinu njegova

*Vilim Svečnjak, Foto: Fototeka
Strossmayerova galerija HAZU*

je donacija Vilima Svečnjaka gradu Zagrebu.³ Prvi dio donacije čini 280 radova posvećenih poetici grupe Zemlja. To je zbirka crteža, grafika i slika nastajalih od 1927. do 1940. godine, a namijenjena je budućem muzeju donacija. U jednoj zamišljenoj i očekivajućoj ustanovi Donacija *Zemlja* predstavljala bi nukleus skupljanja, obrade i prezentacije cjelokupne

opusa. Riječ je o 626 radova,⁴ koje čine 357 slika, 206 crteža i 63 djela načinjenih u različitim, drugim tehnikama.

MEMORIJALNA ZBIRKA MARTE I VILIMA SVEČNJAKA

Memorijalna se zbirka može u grubo

podijeliti u dvije, ne bitno razlučive cjeline. Prvu čini ono što bismo odmah imenovali stalnim postavom, one slike (60 inventarskih brojeva) koje je Svečnjak za života čuvao na zidovima stana, one slike koje su davale osnovni, ambijentalni pečat stanu u Martićevoj ulici. To su antologijska djela Svečnjakova opusa, djela koja je publika vidjela na mnogim samostalnim i tematskim izložbama. Svi ostali radovi čine drugu cjelinu, bez rezerviranog mjesta na zidu, pa su u osnovi namijenjeni depou, odnosno, stručnoj obradi i povremenoj izložbenoj prezentaciji. Drugo, trećina materijala ili više od dvije stotine naslova urađeno je na papiru, pa on nije prikladan za eventualni stalni postav. Te činjenice moramo uvažavati razmišljajući o dispoziciji, uređenju i namjeni pojedinih prostornih segmenata, kao i o cjelokupnom funkcioniranju Zbirke.

Budući da u darovnom ugovoru između Grada i Vilima Svečnjaka nije preciziran ni jedan predmet primijenjene ambijentalizacije prostora, možda je to moguće učiniti u dogovoru s nasljednicima. Naime, uz izložene slikarske radove cijeloj bi Zbirci poseban ton davale police s knjigama, zatečena rasvjetna tijela, slikarski stalak s kistovima, paletama, lopaticama... U prezentaciji autorstva Vilima Svečnjaka lako u ambijentu vidimo i nekoliko nedovršenih platna, od grundiranih, samo podslikanih do onih s crtežima i prvim kolorističkim, gradbenim detaljima. Police s knjigama su kod Vilima Svečnjaka niske, tako da ne okupiraju zidne, izložbene plohe, a pokazuju sa svojim hrbovima

interese jednog intelektualca. Sekreter je pak mjesto korespondencije, telefonskog razgovora, ali i crtanja. Možda bi u cjelokupnom ambijentu dobro došao još pokoji stolac i eventualno njegov, neoklasicistički otoman.

Tlocrt

Stan Vilima Svečnjaka na drugom katu u Martićevoj ulici broj 41 tlocrtno je u obliku slova "U", s time što je ulaz na simetrali sjever-jug. Prema ulici su tri reprezentativne sobe, a u bočnim krilima, prema dvorištu, nalaze se pomoćne prostorije. U zapadnom krilu već je smješten i organiziran depo, a u istočnom bi se krilu trebao osposobiti prostor, umjesto kuhinje i djevojačke sobice, za stručni rad kustosa ili voditelja Zbirke s priručnim spremištem i skladištem. Od građevinskih radova i promjena u sadašnjem tlocrtu bilo bi nužno obaviti minimalne intervencije. U kuhinji, ili budućem uredu, od ugrađenog praonika može se dizajnirati priručna, čajna kuhinja. Zazidavanjem vrata između istočne ulične sobe i kupaonice dobila bi se dodatna izložbena površina i eliminirala nepotrebna mogućnost komuniciranja između nekompatibilnih cjelina u novoj namjeni stana. U zidu između središnje i zapadne sobe poželjno je otvoriti identična vrata kao na istočnoj strani. Na taj se način stan vraća u prvotnu prostornu dispoziciju, a pri razgledavanju Zbirke posjetiteljima omogućujemo kružni obilazak. Prva prostorija do depoa drugi je mokri čvor u stanu i trebalo bi vidjeti mogućnost izba-

civanja kade, te produživanja desnog, ulaznog zida u istoj ravni. Tako bismo povećali površinu depoa i odstranili vodovodne cijevi iz njegova zida, koje su neprestana prijetnja sigurnosti pohranjenih umjetnina.

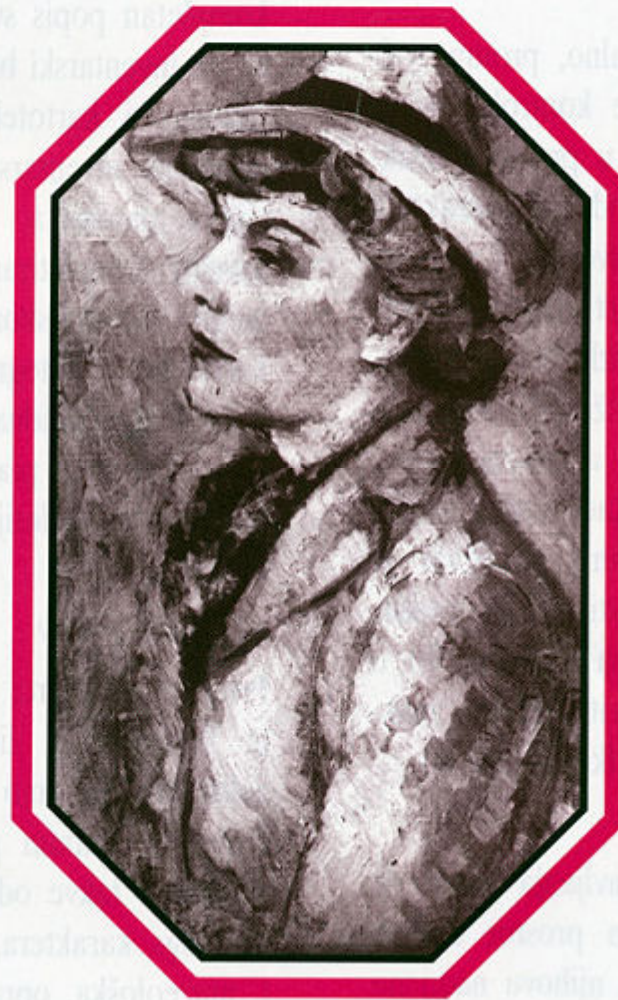
Dakle, Zbirka može biti prezentirana u šest prostorija, počevši od predsoblja lijevo od ulaza pa kroz tri ulične sobe na dvije manje cjeline kod depoa. Uza zatečeni razmještaj slika i eventualnu, *mini malnu* ambijentalizaciju s namještajem i rasvjetnim tijelima, u zapadnoj uličnoj sobi bilo bi primjereno *osvijetliti* Svečnjakov radni kutak sa *slikarskim* stalkom, stolcem, priborom i nedovršenim platnima oko peći.

Tehnika

a. Rasvjeta

Specifičnost smještaja Zbirke, koja će stam-

beni prostor transformirati u galerijski, iziskuje isto takvu, ambivalentnu tehničku opremu. Bilo bi poželjno da u svakom trenutku posjetitelj bude svjestan kako je došao u slikarov stan, ali ujedno i galerijski prostor. Dnevnu rasvjetu imamo u uličnim sobama i u sobici do depoa. U

*Marta Svečnjak, 1943., Foto:
Fototeka Strossmayerova galerija*

cilju dvoznačne dojmljivosti sva bi stakla trebala na prozorima biti mutna ili pjeskarena, a na balkonskim vratima identičan bi se efekt i zaštita od izravnog svjetla mogli postići *salonskim* zavjesama. Depo može imati sva stakla mutna ili pjeskarena, a dobro bi bilo na prozor postaviti drvene rolzavjese radi *maksimalnog* smanjenja svjetlosti u

unutrašnjosti. Umjetnu rasvjetu treba projektirati u istom smislu, s istim, ambijentalnim, dvoznačnim učinkom. To znači da bi bilo dobro u sobama od ulice ostaviti originalna rasvjetna tijela, od stropnih lusterata do stojećih lampi, a jedino maknuti izvore sa zidova, kako bi

se oslobodile dodatne izložbene plohe. Za galerijski, izložbeni efekt potrebno je postaviti dodatna rasvjetna tijela, možda reflektorke sa stropova, dijagonalno u svim izložbenim sobama, a u malim, bočnim prostorijama sasvim je dovoljno bijelo, stropno svjetlo.

b. Protuprovalni sustav

Najjednostavnije, minimalno, protuprovalno uređenje prostora je kontrola otvora i eventualnoga kretanja u prostoru. Dakle, osnova zaštite je uvođenje kontaktnih javljača na prozorskim otvorima i na svim vanjskim vratima, te postavljanje infracrvenih javljača u svakoj izložbenoj prostoriji i depou. Centrala može biti smještena u uredskim prostorima, a zvučni javljač prikriveno prema ulici. Radi fizičke zaštite Zbirke i njezina prostora potrebno je eliminirati sve mogućnosti ulaska izvana, osim kroz glavni ulaz sa stubišta. To u prvom redu znači zatvoriti brave i maknuti vanjske kvake s balkonskih vrata.

c. Protupožarni sustav

Sustav protupožarnog javljanja mora se provesti kroz cjelokupan prostor i kroz sve odaje, bez obzira na njihovu namjenu i funkciju. Dakle, riječ je o trinaest javljača razmještenih po jedan u prostoriji. Sustav dojave i centrale može se jednostavno uskladiti sa sustavom elektronske, protuprovalne zaštite.

d. Ovjes

Svečnjak je imao kroz cijeli stan postavljen sustav za vješanje slika. Riječ je o tankoj, metalnoj cijevi fiksiranoj za zid pri stropu i željeznim kukicama za koje

se veže konop. Taj sustav ne treba mijenjati, eventualno ga proširiti ako nedostaje na nekom zidu.

Stručna obrada i prezentacija

U stručnoj obradi *Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka* do danas je načinjen kompletan popis svih radova i dodijeljeni su im inventarski brojevi. Većim je dijelom urađena i kartoteka, te su, djelomično, srađeni inventarski brojevi dokumentacije i predmeta. Dakle, prvi je posao završiti kompletiranje osnovne dokumentacije inventarskom knjigom, popunom kartoteke i fotografiranjem svih radova ponaosob. Zavidna količina inventarskih brojeva Zbirke i praktičnost rada omogućuju taj osnovni, galerijski posao obavljati po etapama.

a. Stalni postav

Prioritet u Zbirci imaju oni radovi koje je Svečnjak za života čuvao na svojim zidovima. Tu smo cjelinu već imenovali budućim, stalnim postavom. Važnost tog odabira i takve odluke nije samo memorijalnoga karaktera, nego ima sva likovna i muzeološka opravdanja. To su radovi osobnog, Svečnjakovog odabira, njegova osobna retrospektiva, pa je umjesno u interpretaciju Zbirke krenuti od donatorove samosvijesti i njegovih povijesnih mijena. Nakon što se uredi prostor i obradi tih šezdesetak slika, Zbirka se može otvoriti za javnost.

b. Povremene izložbe

Dalje se Zbirka može obrađivati po pojedinim, zatvorenim cjelinama zajedničkih

nazivnika: motiva, tehnike, tematike, vremenskog isječka... Svaka obrađena cjelina može se izložbeno pokazati javnosti. Za te prilike najpogodniji prostor je srednja ulična soba. Na njezinim zidovima može visjeti dvadesetak radova, što omogućuje komorne izložbe znanstvenog, stručnog ili pedagoškog tipa. S odabirom središnje prostorije za povremene izložbe jednostavno je izolirati poseban ulaz, a s druge strane dovoljno eksponata ostaje u bočnim sobama od stalnog postava za dodatno razgledanje Zbirke.

c. Ostale izložbe

Kako je donacija Zemlje zamišljena kao okupljalište svekolike socijalno angažirane umjetnosti u Hrvatskoj, isto tako bi mogla *Memorijalna zbirka Marte i Vilima Svečnjaka* okupljati i prezentirati autorsko slikarstvo blisko poslijeratnim poetikama Vilima Svečnjaka. U prvom je redu tu mjesto dobrom, štafelajnom slikarstvu, odnosno sa zajedničkim nazivnicima kolorizma i ekspresionističke tradicije. Naime, Svečnjak nikada nije bio suvremeni, galerijski hit i pomodarstvo. Njegovo je slikarstvo neprestano išlo sporednim kolosijekom, odmaknutim od oficijelnih novotarija i eksperimenata. On je svoje vrijeme asimilirao kroz oblike i boje tradicionalnih, atelijerskih formata. Takvih životnih odabira, u kojima se u povijest ne ulazi preko velikih narudžaba i trenutnih vrijednosti, nego kroza stalnost vrhunske kreativnosti, ima i danas, a bit će ih i u budućnosti. Zašto autorima koji su posredno ili neposredno u slijedu Vilima Svečnjaka ne omogućiti jednokratni ula-

zak u samu njegovu Zbirku?

Izdavačka djelatnost

Voditeljima Zbirke potrebno je omogućiti primjerenu izdavačku aktivnost, što prvo znači da bi izložbeni program pratili i odgovarajući katalozi. S vremenom bi se na taj način stvorili tehnički uvjeti za izdavanje cjelokupnoga kataloga Zbirke. Jasno, sve aktivnosti u Zbirci, ovisno o mogućnostima, dobro bi bilo pratiti i drugim tiskanim oblicima: razglednice, kalendari, poster, plakati, diapozitivi, CDROMovi...

Vrhunac *Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka* izdavanje je monografije o životu i radu Vilima Svečnjaka. Žalosno je - i još više od toga, jer nije sam - da hrvatski slikar tolika opusa i tolika vijeka stvaranja nema svoju monografsku reprezentaciju.

Ostalo

U preciziranju aktivnosti, plana i programa *djelatnosti Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka*, voditelji bi morali imati na umu neke datume, kao osnovu sjećanja na donatora i razlog okupljanja općinstva u Zbirci.

12. 07. 1906. - rođen u Zagrebu,

1933. - diplomirao na Akademiji,

10. 05. 1934. - otvorena izložba Grupe Zemlja,

29. 10. 1939. - otvorena prva samostalna izložba,

02. 05. 1949. - otvara današnju Modernu

galeriju u Rijeci,

01. 05. 1952. - otvorena izložba Belle scritte u Zagrebu,

24. 03. 1977. - retrospektivna izložba u Umjetničkom paviljonu,

17. 05. 1990. - potpisan ugovor o donaciji Memorijalne zbirke

03. 06. 1993. - preminuo u Zagrebu.

Napomena

Projekt *Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka* pisan je, ne s mišlju na optimalna rješenja i maksimalno funkcioniranje jedne takve institucije, nego su kroz sva poglavlja provedene ideje o minimalnim uvjetima. Implicitna misao projekta je želja za što bržim otvaranjem Zbirke javnosti i u tom su cilju postavljeni minimalistički uvjeti, kako bi se što prije prostor u Martičevoj ulici mogao svrhovito urediti i predati javnosti na korist i sud. To je razlog niza tehničkih rješenja, koja nisu najbolja, ali su svakako učinkovita. Jasno, poglavlja su pisana na nivou prijedloga, a pojedine, uže struke moraju izraditi preciznije, pojedinačne projekte.

O regulaciji mikroklimе nema u projektu ni riječi, jer se djela nalaze u prostoru u kojemu su, većinom, nastala i u kojemu se već desetljećima čuvaju. S vremenom će se snimiti situacija i na osnovi analize predložiti eventualno interveniranje u postojeće kondicije. Isto tako nema riječi o tehničkom funkcioniranju voditelja i stručnog osoblja na Zbirci, jer se neki minimumi, od pisaćeg stola, polica i računala podrazumijevaju.

Bilješke:

¹ Vidi: Donacija *Vilima Svečnjaka*. Čabar, Skupština općine Čabar, Čabar, 1987. Predgovor je u katalogu napisao Josip Depolo. Odabir trideset slika obavio je Vilim Svečnjak 27. svibnja 1987. godine. Tri ljeta poslije, donaciji je pridruženo još dvanaest slika i sve su od 10. studenoga 1990. godine izložene u obnovljenom dvorcu Petra Zrinskog.

² Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti Vilim Svečnjak je ponudio komisijski (Darko Schneider, Đuro Vandura, Vinko Zlamalik) odabir pedeset slika 8. travnja 1990. godine. Poklon je primljen u Akademijinim prostorijama 20. travnja 1990. godine.

³ Marta i Vilim Svečnjak su 29. siječnja 1990. godine ponudili gradu Zagrebu donaciju od dvije zasebne cjeline: Zemlja i Memorijalna zbirka. Gradski komitet za prosvjetu, kulturu i znanost zatražio je 2. travnja 1990. godine suglasnost od Akademije znanosti i umjetnosti za *brigu o stručno-znanstvenoj obradi i prezentaciji fundusa, te stručnom nadziranju djelatnosti Memorijalne zbirke Marte i Vilim Svečnjak*. Akademija je prihvatila stručni nadzor nad Zbirkom dopisom od 13. travnja 1990. godine. Darovni ugovor potpisan je u prostorijama Skupštine grada 17. svibnja 1990. godine.

⁴ Poslije smrti Vilima Svečnjaka sazvana je sudska komisija koja je u stanu, u Martičevoj ulici 41 i u ateljeu, Trga kralja Petra Krešimira IV. 3, obavila inventuru darovanih zbirki. U donaciji Zemlja od tada se potražuju četiri rada, a iz Memorijalne zbirke komisija nije pronašla pet inventarskih brojeva.